

Siperian suomalaisten jalanjäljillä

Olavi Koivukangas

Uralin itäpuolella oleva Siperia on 12,8 miljoonan neliökilometrin alue – eli lähes 38 kertaa Suomen kokoinen. Jo 1600-luvulla Venäjän tsaarit alkoivat karkottaa pahantekijöitä noille vastavalloitetuille alueilleen. Kaikkiaan Venäjän keisarikunnassa karkotettiin Siperiaan yli 600 000 ihmistä v. 1823–88. Suomesta alettiin lähettää rikoksentekejiä Siperiaan v. 1826, ja vuoteen 1888 mennessä 3 236 henkeä oli saanut passituksen Siperiaan. Näistä 880 oli sellaisia, joiden henkirikosrangaistus oli muutettu pakkotyöksi, loput olivat muiden rikosten tähden tai omasta anomuksestaan ennen rangaistusaikansa päättymistä Siperiaan uudisasukkaiksi lähetettyjä. Karkotetuista suomalaisista miehiä oli 2 859 ja naisia 462. Vuonna 1897 Siperiassa oli 2 510 suomalaista, näistä ruotsinkielisiä 328. Karkotusten seurauksena Siperia sai kolkon maineen, jonka kaiku on säilynyt meidän päiviimme saakka.

Mutta Siperiassa oli suomalaisia jo ennen rangaistusvankien saapumistakin. Nämä olivat asuneet Inkerinmaalla ja lähteneet kotiseudullaan vallitsevaa maaorjuutta pakoon. Jo v. 1802 inkeriläiset perustivat Ryzhkova-nimisen siirtokunnan 220 km Omskista luoteeseen. Siitä tuli Siperian suomalaisten kantasiirtola, johon alettiin 1840-luvulla lähettää myös Suomesta karkotettuja. Vuosikymmenien kuluessa Siperiaan karkotetuille suomalaisille kehittyivät omat asuinpaikkansa. Länsi-Siperiassa Om-joen varrella olevaa suomalaista siirtolaa alettiin nimittää Helsingiksi tai Helsingforsiksi. Sen läheltä kulki v. 1899 valmistunut rautatie.

Useimmat Siperian suomalaiset ovat kadonneet jäljettömiin. Joidenkin jälkeläisiä sen sijaan löytyy vielä Siperiasta. Yksi heistä oli ylihärmäläinen Matti Unkuri, joka 20-vuotiaana v. 1875 puukotti serkkuaan Salomon Unkuria reiteen korttipelin jälkeen, ja tämä kuoli verenvuotoon. Matti Unkuri kärsi rangaistustaan ensin Turun Kakolassa, mutta v. 1878 hän anoi karkotusta Siperiaan. Tuohon aikaan Siperiaan mentiin kävelemällä tai hevoskyydillä, sillä rautatie rakennettiin vasta 20 vuotta myöhemmin.

Aluksi Matti Unkuri oli töissä inkerinsuomalaisilla ja avioitui inkeriläisen Justiina Andrejevan kanssa. Lapsia syntyi vuosien kuluessa 11, ja jälkeläisiä on yhä paljon Venäjällä, Baltian maissa ja Suomessa (paluumuuttajia). Kun Matti Unkuri ryhtyi rakentamaan omaa taloaan, oli hän perheessä säilyneen tarinan mukaan käynyt kävelemällä hakemassa työkaluja kotoaan Ylihärmästä. Pastori Johannes Granön poika, tutkimusmatkailija J. G. Granö, valokuvasi Matti Unkurin vaimoineen tämän talon edessä vuonna 1902, ja kuva julkaistiin Granön v. 1905 ilmestyneessä kirjassa Siperiasta. Matti Unkuri kuoli v. 1927. Taloa asui sitten hänen poikansa Stepan Unkuri, joka varakkaana maanomistajana surmattiin Stalinin ajan vainoissa v. 1938. Myös hänen poikansa Johannes Unkuri (s. 1919) oli pitkään vankileirillä. Johanneksen tytär Tamara Lukasov (o.s. Unkuri) asuu Znamenskojen kylässä lähellä Finyä.

Matti Unkurin talon historiaan kuuluu myös siirto Finyn kylään kolmen kilometrin päähän alkuperäiseltä paikaltaan Bugenesta. Jossakin vaiheessa talo oli myyty hevosmies Paavo Hokkaselle. Seura-lehden toimittaja Hannu Holvas oli matkoillaan kuvannut taloa ja kirjoittanut kaksi isoa artikkelia Matti Unkurin tarinasta lehteensä 1992. Talo on ollut pitkään tyhjillään, ja on ollut epäetoisuutta siitä, onko se vielä pystyssä vai ovatko paikalliset asukkaat tehneet siitä polttopuuta Siperian kylminä talvina. Tämän asian selvittäminen oli keskeinen tavoite, kun noin

vuosi sitten ryhdyin suunnittelemaan Hannu Holvaksen kanssa matkaa Siperian suomalaisten jalanjäljille.

Matka tapahtui ajalla 3.–13.7.2006 Siirtolaisuusmuseon Tukiyhdistyksen nimissä. Kun tieto matkasuunnitelmasta levisi, ilmoittautuneita tuli jatkuvasti lisää, mutta lukumäärä oli rajattava 21:n, koska Länsi-Siperiassa ei löydy helposti majoitusta isolle joukolle.

Aluksi menimme junalla Helsingistä Moskovaan. Yön aikana lensimme Moskovasta Omskiin ja majoituimme hotelliin. Teimme ensimmäisen bussiretken Om-siirtolan alueelle Orlovkan kylään noin 120 km Omskista itään. Siellä asuu suomalaisten jälkeläisiä, myös Matti Unkurin sukua olevia. Näistä mainittakoon Irina Gudrianova, joka on Matti Unkurin pojan Simon tyttären Liisan tytär. Liisa on kuollut joitakin vuosia sitten, ja talossa asuu nyt Irina miehensä kanssa. Kävimme myös hautausmaalla katsomassa suomalaisten hautoja. Oppaanamme oli Johannes (Ivan) Seppänen, joka puhuu hyvää suomea.

Toinen bussimatka suuntautui 350 km Omskista pohjoiseen tavoitteena Finyn kylä ja siellä mahdollisesti oleva Matti Unkurin talo. Siperia näytti pian luonteensa ja sateen takia tie muuttui niin liejuiseksi, ettei bussilla päässyt enää eteenpäin. Mihailovkan kylässä jouduimme olemaan kaksi yötä kotimajoituksessa Andrejevan perheessä (osaksi suomalaisten jälkeläisiä) ja kahdessa naapuritalossa. Kun vuoteita ei ollut riittävästi, monet meistä joutuivat nukkumaan lattialla kaksi yötä.

Jatkuvasta sateesta johtuen alkuperäinen suunnitelmamme mennä loppumatka Finyyn traktorin peräkärjessä ei toteutunut. Kiitos Turun Venäjän Pääkonsulaatin yhteydenoton Omskiin, ja Venäjän siellä olevan ulkoministeriön ja kulttuuriministeriön edustajien, saimme avuksi ilmeisesti armeijan vanhan kuusiveto-kuorma-auton, jonka lavalle sullouduimme koko joukko. Jouduimme kävelemään vain pari sataa metriä, kun viimeisen sillan ylitse ei voinut enää ajaa autolla.

Vettä satoi rankasti, kun saavuimme Matti Unkurin aikoinaan rakentaman talon luokse. Talo oli paremmassa kunnossa kuin olin odottanut. Ilmeisesti haapapuusta rakennetun talon hirret ovat pääosin vielä lujia. Paikalliset maatyöläiset käyttävät taloa tukikohtanaan, ja kamarista oli jo lattia- ja kattolaudat käytetty asunnon lämmitykseen. Myös piharakennukset oli puoliksi purettu. Arvionne oli, että talo olisi mahdollista purkaa ja kuljettaa hirret Siirtolaisuusmuseoon Seinäjoelle. Tämä tulisi tehdä mahdollisimman pian ennen talven tuloa, jotta talon osia ei poltettaisi enemmän tuvan takassa. Siperiassa on paljon tyhjiä, vanhoja taloja, joista voitaisiin ehkä ostaa yksi, ja ottaa siitä tarvittavaa puuta kamarin lattiaa ja kattoa varten. Arvelimme myös alkuperäisen näköisiä, vanhoja ikkunaluukuja löytyvän, tai sitten sellaiset voitaisiin tehdä Unkurin talon vanhan valokuvan perusteella.

Unkurin talon nykyisestä omistajasta ei ole vielä tietoa, mutta oppaanamme ollut paikallinen aluejohtaja Viktor Egotshin Znamenskojesta sanoi, että voimme viedä talon, kunhan saamme luvan Venäjän viranomaisilta. Paluumatkalla Omskissa neuvottelimme ulkoministeriön paikallisen edustajan Maria Jevstratenkon kanssa. Hän oli hyvin avulias ja ehdotti, että tekisimme pian anomuksen Venäjän Turun Pääkonsulaatin kautta. Ulkoministeriön järjestämään neuvotteluun osallistui kaksi professoria Omskin yliopistoista, ja he lupasivat asiantuntija-apua, jotta Unkurin talo saataisiin näyttämään mahdollisimman alkuperäiseltä. Taloon tarvittaisiin myös vanhoja huonekaluja. Toivottavasti saamme esimerkiksi Matti Unkurin tekemän kaapin, joka on säilynyt Irina Gudrianovan hallussa.

Paluumatkalla tapasimme Znamenskojen kylässä Aleksander ja Tamara Lukasovin, joilla on mehiläisfarmi lähellä Unkurin taloa. Tamara (o.s. Unkuri) on ammatiltaan kättilö ja hän lupasi antaa

museotaloa varten huonekaluja. Paluumatkalla pohdimme mahdollisuutta, että Lukasov voisi purkaa Unkurin talon ja varastoida hirret Finyyyn tai lähelle taloan Znamenskojessa. Suomesta voitaisiin lähettää asiantuntija valvomaan työtä. Tarvittaessa tulkiksi voisi lähteä Suomessa asuva Matti Unkurin jälkeläinen, joka osallistui matkallemme. Koskien Suomeen kuljetusta, ryhmässämme ollut ammattiautoilija kertoi, että venäläisiä rekkoja saapuu usein tyhjinä Suomeen, kun ne hakevat hirsitaloja Alajärveltä tai kattopeltejä Vimpelistä. Matti Unkurin talon purkaminen ja kuljetus Seinäjoelle on ajateltu rahoittaa Alfred Kordelinin Säätiön myöntämällä avustuksella. Suurlahjoittaja Alfred Kordelin oli ollut Siperiassa ennen ensimmäistä maailmansotaa, ja hänen sieltä tuomiaan puita kasvaa tänäkin päivänä Kultarannassa Naantalissa.

Siperian-kävijät suunnittelevat nyt kokoontumista muistelemaan erikoista retkeä matkakuvia ja - videoita katsellen. Puolet matkallemme osallistuneista ei ollut vielä Siirtolaisuusmuseon Tukiyhdistyksen jäseniä, mutta hekin liittyivät paluumatkalla yhdistykseen, ja kaikki lupasivat tehdä parhaansa, jotta Matti Unkurin talo saataisiin Siperian raitille Siirtolaisuusmuseoon. Paluumatkalla puhuimme myös siitä kiehtovasta mahdollisuudesta, että Siirtolaisuusmuseon Tukiyhdistyksen ensi kesän matka voitaisiin tehdä suomalaisten kullankaivajien jalanjäljille Alaskaan.